

УДК 364-322:140.8(477)«364»
[http://doi.org/ 10.33989/2075-1443.2023.47.282578](http://doi.org/10.33989/2075-1443.2023.47.282578)
[orcid.org/ 0000-0002-0799-1789](http://orcid.org/0000-0002-0799-1789)

Ярослав Блоха

БЛОХА Ярослав Євгенійович – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Сфера наукових інтересів – історія української філософії, аксіологія.

yaroslavblokha@gmail.com

СВІТОГЛЯДНІ ЗАСАДИ ВОЛОНТЕРСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. У статті розглянуто світоглядні засади волонтерства в Україні, що стає все більш популярним явищем і займає важливе місце в житті суспільства, як-то безприбутковість, відкритість, духовність та гуманізм, прозорість, безпечність та співпраця з державними структурами та військовими.

Установлено, що українські волонтери є прикладом взаємодії громади та держави, яка сприяє забезпеченню безпеки та допомозі постраждалим. Вони показали, що волонтерство може бути ефективним інструментом в боротьбі з війною та її наслідками.

Ключові слова: волонтерство, світоглядні засади, війна, громадянське суспільство.

Постановка проблеми. Волонтерство в Україні стає все більш популярним явищем, яке займає важливе місце в житті суспільства. Багато людей обирають волонтерство як засіб допомоги людям, які опинилися в складних життєвих обставинах, а також для розвитку власної особистості та залучення до активної громадської участі.

Як вагоме соціальне явище волонтерство має свої світоглядні засади, які визначають його основні цінності та принципи. Основою волонтерства є бажання допомагати людям та природі безвідносно до їх статусу, національності, релігії та політичних переконань.

Завдяки особливій природі волонтерство є ефективним способом вирішення складних проблем людини та суспільства, джерелом нешаблонних підходів до їх розв'язання, різновидом участі будь-якого представника соціуму в покращенні якості життя.

© Я. Є. Блоха, 2023

Історія, зокрема й новітня, свідчить про те, що волонтерських рух активізується тоді, коли держава не зовсім адекватно відповідає на суспільні виклики. Проте властивість волонтерства наголошувати на недосконалості держави як суб'єкта управління суспільними процесами не означає, що їх взаємовідносини обов'язково матимуть антагоністичний характер. Навпаки, волонтерська діяльність якнайповніше відповідає державним інтересам, адже вона дає змогу поліпшити умови та якість життя людей без значних додаткових витрат з боку держави, доповнити послуги, надані державним сектором, залучати населення до задоволення потреб громади, створити умови для надання адресної та оперативної допомоги тим, хто її потребує, сформувати активне громадянське суспільство (Голуб, 2016).

Напад Росії на Україну 24 лютого 2022 року викликав масштабну реакцію волонтерського руху в країні. Багато волонтерів зі всієї України об'єдналися, щоб надати допомогу людям, що постраждали від бойових дій, та допомогти у забезпеченні армії необхідними речами та продуктами.

Мета та завдання статті. Метою даної статті є розгляд світоглядних засад волонтерства в Україні в умовах війни та їх значення для волонтерської діяльності, дослідження практичного досвіду волонтерів в Україні у 2014-2023 рр. та особливості нормативно-правового регулювання волонтерської діяльності в Україні у воєнний час.

Аналіз досліджень та публікацій. Феномен волонтерської діяльності становить інтерес для дослідників з усього світу. Волонтерська діяльність як інститут громадянського суспільства є предметом наукових розвідок О. Гордилової, Т. Керцої, а також зарубіжних – М. Бітмана, Д. Уїлкінсона (Австралія), М. Кабелкової (Чеська Республіка). Проте дані дослідження зосереджені на узагальненому описі практичних аспектів реалізації волонтерської діяльності, а також на незначному описі волонтерського руху в Україні після подій 2014 року.

Методологія дослідження. Досягнення мети та завдань дослідження стало можливим завдяки використанню комплексу взаємопов'язаних сучасних загальнонаукових та спеціальних методів та підходів. Системний підхід дав можливість дослідити волонтерство як цілісну множину елементів у сукупності зв'язків між ними. Завдяки використанню методу систематизації забезпечено розгляд нормативно-правової бази з питань волонтерства, для визначення чинників, що впливають на взаємовідносини держави та суспільства у сфері волонтерської діяльності, застосовано факторний аналіз, а для оцінки стану взаємовідносин держави та суспільства в Україні на сучасному етапі через його кількісні показники – системний аналіз.

Результати. Згідно із даними дослідження «Волонтерський рух в Україні», підготовленого GfK Ukraine на замовлення ООН в Україні, громадяни України надають великого значення волонтерському руху в розвитку суспільних процесів: 62 % визнають роль волонтерів у змінах останнього року; 85 % вважають, що волонтерський рух допомагає зміцненню миру; 81 % схильні вважати волонтерський рух обов'язковою складовою громадянського суспільства (Соціологічне дослідження «Волонтерський рух в Україні»: звіт компанії GfK Ukraine.)

Всеукраїнське соціологічне дослідження, проведене Інститутом Горшеніна в лютому 2016 р., показало, що найбільшою довірою в українців користуються волонтери (ім довіряє 71% населення), наступні за рівнем довіри – громадські організації (49%). (Лещенко, 2018, с. 48).

Світове співтовариство визнає волонтерський рух способом збереження та зміцнення загальнолюдських цінностей, реалізації прав і обов'язків громадян, особистісного зростання шляхом усвідомлення людського потенціалу. У Всесвітній Декларації Волонтерства відзначається, що волонтерська діяльність становить фундамент громадянського суспільства, привносячи в життя людей потребу в мирі, свободі, безпеці та справедливості. Вагомість волонтерської діяльності в світовому вимірі підтверджується її визнанням Організацією Об'єднаних Націй як суспільно корисної діяльності на добровільній основі, яка повинна бути важливою складовою будь-якої стратегії, націленої на вирішення проблем, особливо в таких сферах, як боротьба з бідністю, сталий розвиток, охорона здоров'я, упередження лих та вчасне реагування, соціальна інтеграція, подолання соціальної нерівності та дискримінації тощо. Відповідні положення Резолюції ООН та рекомендація щодо підтримки волонтерського руху пропонують урядам всіх держав включити волонтерство в національні плани розвитку як компонент з досягнення цілей сталого розвитку (Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики, 2015, с. 34).

Щодо правового врегулювання волонтерської діяльності в Україні, то у квітні 2011 р. прийнято Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-VI. До цього закону потім були внесені зміни, які полягали у скасованні необхідності надання організаціям статусу волонтерських, дозволялась волонтерська діяльність на території проведення антитерористичної операції, передбачена грошова компенсація сім'ям волонтерів, які загинули, або були поранені під час військових подій, а також укладання договорів про добровільну роботу у волонтерській організації.

Закон України від 15.08.2022 р. № 2519-IX Про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» щодо підтримки волон-

терської діяльності врегулює суспільні відносини, пов'язані з провадженням волонтерської діяльності в Україні. Основним завданням цього документу є забезпечення ефективного регулювання правовідносин, що виникають в процесі провадження волонтерської діяльності в Україні, сприяння розвитку волонтерського руху в Україні, підвищення якості надання волонтерської допомоги. Зокрема, закон уточнює терміни «волонтерська діяльність», «волонтер», знімає обмеження для здійснення волонтерської діяльності організаціями та установами, уточнює права та обов'язки волонтерів і організацій та установ, які залучають до своєї діяльності волонтерів, пояснює особливості відшкодування витрат, пов'язаних з наданням волонтерської допомоги.

Закон також вносить зміни щодо добровільного страхування життя і здоров'я волонтерів на період надання волонтерської допомоги організаціями та установами, які залучають до своєї діяльності волонтерів. Зокрема доповнено напрямками діяльності, а саме: надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру; надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану.

Обговорення. Однією з ключових засад волонтерства в Україні є самовідданість та здатність до праці в екстремальних умовах. Волонтери часто працюють у складних та небезпечних умовах, де вимагається високий рівень професійності та навичок. Для багатьох волонтерів українська революція 2013-2014 та події на сході України стали переломними моментами, які змусили їх змінити свій ставлення до власного життя та почати допомагати іншим.

З-поміж основних світоглядних засад волонтерства варто виокремити прозорість та відкритість. Волонтери в Україні прагнуть забезпечити максимальну прозорість та відкритість своєї роботи, щоб забезпечити довіру та підтримку від громадськості та донорів. Вони забезпечують публічні звіти та інформацію про свою діяльність, щоб кожен міг переконаватися у справедливості та ефективності їхньої роботи.

Українські волонтери також високо цінують інноваційність та творчість. Вони постійно шукають нові способи та ідеї для покращення своєї роботи та забезпечення максимальної користі для людей. Волонтери в Україні активно використовують сучасні технології та соціальні мережі, щоб забезпечити більш ефективну та швидку комунікацію з донорами та іншими зацікавленими особами. Вони також використовують творчі методи та підходи для привернення уваги до соціальних проблем та залучення широкої громадськості до волонтерської діяльності.

Важливою засадою волонтерства в Україні є колективізм та співпраця. Українські волонтери часто об'єднуються в групи та команди, щоб досягти спільної мети та забезпечити максимальний ефект своєї роботи. Волонтерські групи в Україні діють як родина, де кожен волонтер може розраховувати на підтримку та допомогу своїх колег.

Також українські волонтери високо цінують взаємодію з організаціями та іншими структурами громадського сектору. Вони активно співпрацюють з місцевими та міжнародними благодійними фондами, НПО та іншими організаціями, щоб забезпечити більш ефективну та координовану допомогу.

Важливою складовою волонтерської діяльності під час війни є співпраця з державними структурами та військовими. Волонтери тісно співпрацюють з військовими медиками та іншими фахівцями, щоб надати максимальну допомогу постраждалим та забезпечити військових необхідними засобами.

Також важливою складовою волонтерської діяльності в умовах війни є міжнародна співпраця, адже волонтерський рух в Україні є частиною міжнародного співтовариства, і підтримка з боку зарубіжних волонтерів та організацій є важливим чинником допомоги в умовах війни. Зокрема, з моменту початку війни в Україні, багато волонтерських організацій з інших країн, таких як Польща, Франція, США та інші, висловили свою підтримку та надали допомогу у різних формах.

Ще однією зі світоглядних засад волонтерства в Україні є духовність та гуманізм. Українські волонтери прагнуть не лише забезпечити матеріальну допомогу та підтримку, але й духовну підтримку та позитивний настрій для людей, які опинилися у складних життєвих обставинах. Вони прагнуть створити атмосферу тепла, доброти та любові, щоб кожна людина відчувала підтримку та розуміння.

Одним із викликів, з якими стикаються українські волонтери, є недостатня підтримка з боку держави та відсутність стабільного фінансування. Багато волонтерських ініціатив здійснюються за рахунок власних зусиль та коштів волонтерів, що може призвести до використання обмежених ресурсів та обмеження можливостей.

Українські волонтери прагнуть змінити цю ситуацію, звертаючись до державних структур та бізнесу за підтримкою та співпрацею. Вони також активно працюють над розвитком фондів та структур, що надають фінансову підтримку та координацію волонтерської діяльності.

Однією з найбільших проблем, з якими зіткнулися волонтери, є брак фінансових ресурсів та нестача необхідних засобів для допомоги постраждалим. У зв'язку з цим, волонтери запустили широкомасштабні кампанії збору грошей та речей, щоб забезпечити потреби постраждалих.

Загалом, світоглядні засади волонтерства в сучасній Україні, особливо в умовах війни, базуються на неприбутковості, відкритості, безпечності та співпраці з державними структурами та військовими. Волонтери діють на основі своїх особистих цінностей та переконань, що дозволяє їм допомагати без надання політичних послуг чи місцевих вигод. Важливою складовою волонтерської діяльності в умовах війни є також співпраця з державними та міжнародними організаціями, що дозволяє максимально ефективно надавати допомогу постраждалим та забезпечувати військових необхідними засобами.

Українські волонтери є прикладом взаємодії громади та держави, яка сприяє забезпеченню безпеки та допомозі постраждалим. Вони показали, що волонтерство може бути ефективним інструментом в боротьбі з війною та її наслідками. Багато волонтерських організацій надали безкоштовну медичну допомогу, взяли на себе обов'язки забезпечення військових необхідними речами та військовою технікою, організували евакуацію людей з зони бойових дій, надали психологічну підтримку військовослужбовцям та їх родинам.

Крім того, волонтерство в Україні базується на принципах демократії, рівноправності та толерантності. Кожен, хто хоче допомогти, може стати волонтером, незалежно від статі, віку, національності та релігійних переконань. Волонтерство об'єднує людей навколо спільної мети – допомогти тим, хто потребує допомоги.

Одним з головних завдань волонтерства в Україні є забезпечення безпеки військовослужбовців та населення, яке перебуває в зоні бойових дій. Волонтери забезпечують поставки військової техніки, зброї та іншого обладнання, необхідного для ведення бойових дій. Також вони надають медичну допомогу пораненим військовослужбовцям, організовують евакуацію населення з зони бойових дій, забезпечують психологічну підтримку військовослужбовцям та їх родинам.

Ще одним важливим напрямком діяльності волонтерів є надання допомоги постраждалим від війни. Вони забезпечують харчування, одяг та проживання людей, які опинилися без житла та засобів до існування. Також волонтери надають медичну допомогу постраждалим, організовують розвантаження гуманітарної допомоги та забезпечують транспортну логістику.

Серед головних завдань волонтерства в Україні – залучення громадян до волонтерської діяльності та формування у населення свідомості про необхідність підтримки військовослужбовців та постраждалих від війни. Волонтери проводять різноманітні акції, виставки, концерти та інші заходи, щоб привернути увагу до проблем, пов'язаних з війною

та її наслідками. Вони також допомагають у створенні волонтерських організацій та залученні громадян до їх діяльності.

Висновки. Волонтерство в Україні не є новим явищем, але війна з Росією стала каталізатором для його розвитку. Це прекрасний приклад того, як кризові ситуації можуть спонукати людей діяти разом і взаємодіяти для досягнення спільної мети. Волонтерство в Україні демонструє важливість духовного єднання та співпраці у складних часах, і є одним з найяскравіших прикладів громадянського суспільства в дії.

У цій складній ситуації волонтерство стало одним з найважливіших засобів підтримки військових та постраждалих від війни в Україні. Волонтери з різних куточків країни, з різними професіями та здібностями, об'єднуються навколо спільної мети, щоб зробити свій внесок у боротьбі з агресією та надання допомоги потерпілим. Вони організують збори коштів, закупають необхідне обладнання для військових, забезпечують харчування та засоби гігієни, займаються евакуацією поранених з поля бою, надають підтримку родинам загиблих та поранених воїнів.

Світоглядні засади волонтерства в Україні включають безприбутковість, відкритість, духовність та гуманізм, прозорість та відкритість, безпечність та співпрацю з державними структурами та військовими. Волонтерський рух в Україні, особливо в умовах війни, є важливим чинником у забезпеченні безпеки та допомоги постраждалим. Залучення до волонтерської діяльності різних груп населення, а також співпраця з державними та міжнародними структурами є важливими для забезпечення ефективності та успішності волонтерської діяльності.

Зважаючи на те, що волонтерство в Україні стало надзвичайно актуальним через агресію Росії, важливим є розуміння того, що волонтерство не є панацеєю для всіх проблем, пов'язаних з війною та її наслідками. Незважаючи на значний внесок волонтерів в підтримку військових та постраждалих від війни, влада має нести відповідальність за забезпечення безпеки нації та надання соціальної допомоги тим, хто цього потребує.

Список використаних джерел

- Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: аналіт. доп. Київ : НІСД, 2015. 36 с.
- Голуб В. Л. Волонтерська діяльність в системі взаємовідносин держави та суспільства : дис. ... канд. наук із держ. управ. : 25.00.01. Київ, 2016. 247 с. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/137/files/59f33cfd-ca50-4adaba6e-838a166dddbc.pdf>
- Лещенко М. О. Волонтерська діяльність під час військових подій в Україні і світі : магістерська дис. : 054 Соціологія. Київ, 2018. 101 с.
- Соціологічне дослідження «Волонтерський рух в Україні»: звіт компанії GfK Ukraine. URL: <http://www.un.org.ua/images/volunteer.pdf?fbclid=>

IwAR0uIMJNT-2gR6eEbmd4kRWfRlwHCO3yeevoba90uL8D4FQRfky
7R1OZVTO

Про волонтерську діяльність: Закон України № 3236-VI від 19 квітня 2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

Про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» щодо підтримки волонтерської діяльності: Закон України від 15.08.2022 р. № 2519-IX. URL: <https://document.vobu.ua/doc/14674>

References

Holub, V. L. (2016). *Volonterska diialnist v systemi vzaiemovidnosyn derzhavy ta suspilstva* [Volunteering in the system of relations between the state and society]. (PhD dissertation). Kyiv. Retrieved from <http://academy.gov.ua/pages/dop/137/files/59f33cfd-ca50-4ada-ba6e-838a166ddcbc.pdf> [in Ukrainian].

Leshchenko, M. O. (2018) *Volonterska diialnist pid chas viiskovykh podii v Ukraini i sviti* [Volunteering during military events in Ukraine and the world]. Master's thesis. Kyiv [in Ukrainian].

Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro volontersku diialnist» shchodo pidtrymky volonterskoi diialnosti: Zakon Ukrainy vid 15.08.2022 r. № 2519-IX [On amendments to the Law of Ukraine “On Volunteer Activity” on support of volunteer activity: Law of Ukraine] (2022). Retrieved from <https://document.vobu.ua/doc/14674>

Pro volontersku diialnist: Zakon Ukrainy № 3236-VI vid 19 kvitnia 2011 roku [On volunteering: Law of Ukraine] (2011). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

Sotsiologichne doslidzhennia “Volonterskyi rukh v Ukraini”: zvit kompanii GfK Ukraine [Sociological research “Volunteer movement in Ukraine”: GfK Ukraine report]. Retrieved from <http://www.un.org.ua/images/volunteer.pdf?fbclid=IwAR0uIMJNT-2gR6eEbmd4kRWfRlwHCO3yeevoba90uL8D4FQRfky7R1OZVTO>

Volonterskyi rukh: svitovyi dosvid ta ukraïnski hromadianski praktyky: analit. dop. [Volunteer Movement: World Experience and Ukrainian Civic Practices: Analytical Associate Professor] (2015). Kyiv: NISD [in Ukrainian].

Blokh Ya.Ye.

WORLDVIEW PRINCIPLES OF VOLUNTEERING IN UKRAINE DURING THE WAR

Problem's statement. Volunteering in Ukraine is becoming an increasingly popular phenomenon that occupies an important place in the life of society. Many people choose volunteering as a way to help people in difficult life circumstances, as well as to develop their own personality and engage in active civic participation. As a significant social phenomenon, volunteering has its own ideological foundations that define its core values and principles. Volunteering is based on the desire to help people and nature regardless of their status, nationality, religion, or political beliefs. **The purpose of the study.** The current study examines the ideological foundations of volunteering in Ukraine in wartime and their significance for volunteering, to study the practical

experience of volunteers in Ukraine in 2014-2023, and to examine the peculiarities of the legal regulation of volunteering in Ukraine in wartime. **Methods.** Achieving the goal and objectives of the study was made possible by using a set of interrelated modern general scientific and special methods and approaches. The systematic approach made it possible to study volunteering as a holistic set of elements in the totality of the connections between them. Through the use of the method of systematization, the author provides a review of the legal framework for volunteering, factor analysis is used to determine the factors influencing the relationship between the state and society in the field of volunteering, and system analysis is used to assess the state of relations between the state and society in Ukraine at this stage through its quantitative indicators. **Results.** According to the study “Volunteer Movement in Ukraine”, prepared by GfK Ukraine on behalf of the UN in Ukraine, Ukrainian citizens pay great attention to the volunteer movement in the development of social processes: 62% recognize the role of volunteers in the changes in the last year; 85% believe that the volunteer movement helps strengthen peace; 81% tend to consider the volunteer movement an essential component of civil society. Regarding the legal regulation of volunteer activities in Ukraine, the Law of Ukraine “On Volunteer Activity” of April 19, 2011, No. 3236-VI was adopted in April 2011. The Law of Ukraine of 15.08.2022 No. 2519-IX On Amendments to the Law of Ukraine “On Volunteer Activity” on Support of Volunteer Activity regulates social relations related to volunteer activity in Ukraine. **Discussion.** One of the key principles of volunteering in Ukraine is selflessness and the ability to work in extreme conditions. Volunteers often work in difficult and dangerous conditions that require a high level of professionalism and skills. For many volunteers, the Ukrainian revolution of 2013-2014 and the events in eastern Ukraine were turning points that forced them to change their attitude to their own lives and start helping others. Ukrainian volunteers are an example of community and state cooperation that contributes to ensuring security and helping victims. They have shown that volunteering can be an effective tool in the fight against war and its consequences. Many volunteer organizations provided free medical care, took on the responsibility of supplying the military with necessary items and military equipment, organized the evacuation of people from the war zone, and provided psychological support to the military and their families. **Conclusions.** Volunteering in Ukraine is not a new phenomenon, but the war with Russia has become a catalyst for its development. This is a great example of how crises can encourage people to act together and interact to achieve a common goal. Volunteerism in Ukraine demonstrates the importance of spiritual unity and cooperation in difficult times, and is one of the most striking examples of civil society in action. The ideological principles of volunteering in Ukraine include non-profitability, openness, spirituality, and humanism, transparency and openness, security, and cooperation with government agencies and the military. The volunteer movement in Ukraine, especially in times of war, is an important factor in ensuring security and helping victims. Involvement of different groups of the population in volunteer activities, as well as cooperation with state and international structures, are important to ensure the effectiveness and success of volunteer activities.

Keywords: *volunteering, worldview, war, civil society.*

Надійшла до редакції 25.05.2023 р.